

AHOLI SALOMATLIGINI MUSTAHKAMLASHDA PROFILAKTIK TIBBIYOTNING O‘RNI

Kamila Uralovna Eshbayeva

Gulnara Karimovna Khudaykulova

Toshkent davlat tibbiyot universitet

Annotatsiya. *Profilaktik tibbiyot zamonaviy sog‘liqni saqlash tizimining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Aholi o‘rtasida surunkali kasalliklarning ko‘payishi, noto‘g‘ri turmush tarzi, ekologik muammolar va stress omillarining ortib borishi profilaktik tibbiyotning ahamiyatini yanada kuchaytirmoqda. Kasalliklarni erta aniqlash, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish va xavf omillarini kamaytirish aholi salomatligini mustahkamlashda muhim o‘rin tutadi.*

Mazkur maqolada profilaktik tibbiyotning aholi salomatligini saqlash va mustahkamlashdagi roli tahlil qilindi. Tadqiqot davomida profilaktik ko‘riklar, emlash dasturlari, sanitariya-ma‘rifiy ishlar, sog‘lom ovqatlanish va jismoniy faollikning kasalliklar profilaktikasidagi samaradorligi o‘rganildi.

Olingan natijalar profilaktik chora-tadbirlar yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet, semizlik va boshqa surunkali kasalliklarning kamayishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini tasdiqladi. Profilaktik tibbiyot tizimini rivojlantirish aholi salomatligini yaxshilash va sog‘liqni saqlash xarajatlarini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Kalit so‘zlar. *profilaktik tibbiyot, jamoat salomatligi, kasalliklar profilaktikasi, sog‘lom turmush tarzi, aholi salomatligi, skrining dasturlari, surunkali kasalliklar, sog‘liqni saqlash tizimi*

Kirish

Profilaktik tibbiyot zamonaviy sog‘liqni saqlash tizimining eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Kasalliklarni davolashdan ko‘ra ularning oldini olish samaraliroq va iqtisodiy jihatdan foydaliroq bo‘lib, aholi salomatligini saqlashda katta ahamiyat kasb etadi. So‘nggi yillarda dunyo miqyosida surunkali kasalliklar, yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet, semizlik va boshqa patologiyalarning ko‘payishi profilaktik tibbiyotga bo‘lgan ehtiyojni yanada oshirmoqda.

Aholining sog‘lig‘i mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining muhim ko‘rsatkichlaridan biridir. Sog‘lom aholiga ega jamiyatda mehnat unumdorligi yuqori bo‘ladi, iqtisodiy barqarorlik mustahkamlanadi va turmush sifati yaxshilanadi. Shu sababli sog‘liqni saqlash

tizimida profilaktik yo‘nalishlarni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Profilaktik tibbiyot kasalliklarning kelib chiqish sabablarini aniqlash, xavf omillarini kamaytirish va sog‘lom turmush tarzini shakllantirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni o‘z ichiga oladi. Bunday choralarga profilaktik ko‘riklar, skrining dasturlari, emlash ishlari, sanitariya-gigiyena targ‘iboti, sog‘lom ovqatlanish, jismoniy faollikni oshirish va zararli odatlardan voz kechish kiradi.

Hozirgi urbanizatsiya va texnologik rivojlanish davrida insonlarning jismoniy faolligi kamayib, noto‘g‘ri ovqatlanish, stress va ekologik muammolar kuchaymoqda. Bu esa surunkali kasalliklar xavfining ortishiga sabab bo‘lmoqda. Ayniqsa, yoshlar va mehnatga layoqatli aholining sog‘lig‘ini saqlashda profilaktik tibbiyotning roli nihoyatda muhimdir.

Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti ma‘lumotlariga ko‘ra, ko‘plab surunkali kasalliklarning oldini olish mumkin bo‘lib, bunda sog‘lom turmush tarzi va profilaktik tibbiyot asosiy omil hisoblanadi. Erta diagnostika va profilaktik nazorat kasalliklarni boshlang‘ich bosqichda aniqlash imkonini beradi hamda og‘ir asoratlarning rivojlanishini kamaytiradi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ham profilaktik tibbiyot tizimini takomillashtirish, birlamchi tibbiy xizmat sifatini oshirish va aholi o‘rtasida sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Profilaktik ko‘riklar va skrining dasturlarining kengayishi aholining tibbiy madaniyatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shu munosabat bilan mazkur tadqiqotning maqsadi profilaktik tibbiyotning aholi salomatligini mustahkamlashdagi o‘rnini o‘rganish hamda profilaktik chora-tadbirlarning jamoat salomatligiga ta‘sirini tahlil qilishdan iboratdir.

Materiallar va usullar

Mazkur tadqiqot aholi salomatligini mustahkamlashda profilaktik tibbiyotning ahamiyatini o‘rganishga bag‘ishlandi. Tadqiqot analitik va taqqoslama usullar asosida olib borilib, unda jamoat salomatligi, profilaktik tibbiyot va surunkali kasalliklar profilaktikasiga oid ilmiy manbalar, xalqaro sog‘liqni saqlash tashkilotlari ma‘lumotlari, statistik hisobotlar hamda zamonaviy ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida aholi o‘rtasida keng tarqalgan yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet, arterial gipertoniya, semizlik va boshqa surunkali kasalliklarning rivojlanishiga ta‘sir qiluvchi omillar o‘rganildi. Ayniqsa, noto‘g‘ri ovqatlanish, jismoniy faollikning yetishmasligi, zararli odatlar, stress holatlari va ekologik omillarning inson salomatligiga ta‘siriga alohida e‘tibor qaratildi.

Profilaktik tibbiyotning samaradorligini aniqlash maqsadida profilaktik ko‘riklar, skrining dasturlari, emlash ishlari, sanitariya-ma‘rifiy tadbirlar va sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish bo‘yicha olib borilayotgan chora-tadbirlar o‘rganildi. Shuningdek, birlamchi tibbiy-

sanitariya muassasalarining profilaktik faoliyati hamda aholining tibbiy madaniyati va profilaktik tadbirlarga bo‘lgan munosabati tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida profilaktik tibbiyotning kasalliklarni erta aniqlash, asoratlarning oldini olish va aholi salomatligini yaxshilashdagi o‘rni baholandi. Olingan ma’lumotlar asosida profilaktik chora-tadbirlarning jamoat salomatligiga ta’siri tahlil qilinib, profilaktik tibbiyotning samaradorligi quyidagi konseptual model orqali ifodalandi:

Aholi salomatligi $\propto$ Profilaktik tibbiyot

Mazkur model profilaktik tibbiyot rivojlangan sari aholi salomatligi ko‘rsatkichlari yaxshilanishini va surunkali kasalliklar xavfi kamayishini ifodalaydi.

Tadqiqot davomida to‘plangan barcha ma’lumotlar tizimli ravishda umumlashtirildi hamda profilaktik tibbiyotning jamoat salomatligini mustahkamlashdagi ahamiyati, mavjud muammolari va istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlari aniqlandi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari profilaktik tibbiyot aholi salomatligini mustahkamlashda muhim o‘rin tutishini ko‘rsatdi. Tahlillar davomida profilaktik chora-tadbirlarni muntazam amalga oshiradigan hududlarda surunkali kasalliklarning uchrash darajasi va asoratlari nisbatan kamroq ekani aniqlandi.

Olingan ma’lumotlarga ko‘ra, yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet, arterial gipertoniya va semizlikning rivojlanishida noto‘g‘ri ovqatlanish, kamharakat turmush tarzi, zararli odatlar hamda stress omillari asosiy xavf omillari sifatida qayd etildi. Ayniqsa, jismoniy faollikning pastligi va tez tayyor ovqatlarni ortiqcha iste’mol qilish surunkali kasalliklar xavfini oshirishi kuzatildi.

Profilaktik tibbiy ko‘riklar va skrining dasturlarining kengaytirilishi kasalliklarni erta bosqichda aniqlash imkoniyatini oshirdi. Erta diagnostika qilingan bemorlarda davolash samaradorligi yuqori bo‘lib, og‘ir asoratlar va nogironlik holatlarining kamayishi kuzatildi.

Sanitariya-ma’rifiy ishlar va sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish bo‘yicha olib borilgan tadbirlar aholining tibbiy madaniyatini oshirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Sog‘lom ovqatlanish, muntazam jismoniy faollik va zararli odatlardan voz kechishga qaratilgan targ‘ibot ishlari profilaktik samaradorlikni kuchaytirgani aniqlandi.

1-jadval. Profilaktik tibbiyotning aholi salomatligiga ta’siri

Profilaktik chora-tadbirlar

Profilaktik ko‘riklar
Skrining dasturlari
Sog‘lom ovqatlanish targ‘iboti
Jismoniy faollikni oshirish

Kuzatilgan natijalar

Kasalliklarni erta aniqlash
Asoratlar xavfining kamayishi
Semizlik holatlarining kamayishi
Yurak-qon tomir xavfining pasayishi

Profilaktik chora-tadbirlar

Sanitariya-ma’rifiy ishlar

Emlash tadbirlari

Kuzatilgan natijalar

Tibbiy madaniyatning oshishi

Yuqumli kasalliklar kamayishi

Izoh. Profilaktik tibbiyot tadbirlarining jamoat salomatligiga ko‘rsatgan asosiy ijobiy ta’sirlari.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, birlamchi tibbiy-sanitariya muassasalari tomonidan olib borilgan profilaktik faoliyat aholi o‘rtasida sog‘lom turmush tarzining shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan. Doimiy profilaktik nazorat ostida bo‘lgan aholida surunkali kasalliklarning og‘ir shakllari kamroq uchrashi kuzatildi.

Shuningdek, tadqiqot davomida profilaktik tibbiyotning iqtisodiy jihatdan ham samarali ekani aniqlandi. Kasalliklarning oldini olish va ularni erta aniqlash uzoq muddatli davolanish xarajatlarini kamaytirishi hamda sog‘liqni saqlash tizimiga tushadigan yukni yengillashtirishi kuzatildi.

1-rasm. Sog‘lom turmush tarzi va profilaktik tibbiyot yo‘nalishlari

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari profilaktik tibbiyot aholi salomatligini mustahkamlashda muhim strategik yo‘nalish ekanligini tasdiqladi. Olingan ma’lumotlar profilaktik chora-tadbirlarning surunkali kasalliklar tarqalishini kamaytirish, kasalliklarni erta aniqlash va aholining hayot sifatini yaxshilashda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko‘rsatdi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, urbanizatsiya, noto‘g‘ri ovqatlanish, jismoniy faollikning kamayishi va stress holatlari aholi orasida surunkali kasalliklar sonining ortishiga olib kelmoqda. Ayniqsa, yurak-qon tomir kasalliklari, arterial gipertoniya, qandli diabet va semizlikning rivojlanishida turmush tarziga bog‘liq xavf omillari asosiy rol o‘ynashi qayd etildi.

Profilaktik ko‘riklar va skrining dasturlarining keng joriy etilishi kasalliklarni dastlabki bosqichlarda aniqlash imkonini yaratdi. Erta diagnostika esa davolash samaradorligini oshirib, og‘ir asoratlar va nogironlik holatlarining kamayishiga xizmat qilmoqda. Bu holat profilaktik tibbiyotning nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyatga ham ega ekanligini ko‘rsatadi.

Sanitariya-ma’rifiy ishlar va sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilishga qaratilgan tadbirlar aholining tibbiy madaniyatini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Sog‘lom ovqatlanish, muntazam jismoniy faollik va zararli odatlardan voz kechish bo‘yicha olib borilgan targ‘ibot ishlari surunkali kasalliklar xavfini kamaytirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatgani aniqlandi.

Tadqiqot natijalari birlamchi tibbiy-sanitariya muassasalarining profilaktik faoliyati jamoat salomatligini mustahkamlashda muhim o‘rin tutishini ham ko‘rsatdi. Ayniqsa, oilaviy poliklinikalar va mahalliy tibbiyot muassasalari tomonidan olib borilgan profilaktik nazorat va maslahat ishlari aholining sog‘lig‘ini saqlashda samarali natijalar bergani kuzatildi.

Shuningdek, profilaktik tibbiyot sog‘liqni saqlash tizimiga tushadigan iqtisodiy yukni kamaytirishda ham muhim ahamiyatga ega. Kasalliklarni davolashga qaraganda ularning oldini olish ancha kam xarajat talab qiladi. Shu sababli profilaktik yo‘nalishlarni rivojlantirish sog‘liqni saqlash tizimining iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Biroq, profilaktik tibbiyot tizimida ayrim muammolar ham mavjudligi aniqlandi. Jumladan, ayrim hududlarda aholining profilaktik ko‘riklarga yetarli darajada jalb qilinmaganligi, tibbiy madaniyatning pastligi, sog‘lom turmush tarziga rioya qilmaslik va tibbiy xizmatlardan foydalanishdagi tengsizliklar profilaktik ishlar samaradorligini pasaytiruvchi omillar sifatida baholandi.

Kelgusida profilaktik tibbiyotni yanada rivojlantirish uchun raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, aholining tibbiy savodxonligini oshirish, sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish va birlamchi tibbiy xizmat sifatini yaxshilash muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari profilaktik tibbiyot jamoat salomatligini mustahkamlash, surunkali kasalliklarni kamaytirish va aholi hayot sifatini yaxshilashning eng samarali yo‘nalishlaridan biri ekanligini tasdiqladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot profilaktik tibbiyot aholi salomatligini mustahkamlashda muhim o‘rin tutishini ko‘rsatdi. Olingan natijalar profilaktik chora-tadbirlar, jumladan profilaktik ko‘riklar, skrining dasturlari, emlash ishlari va sog‘lom turmush tarzini targ‘ib qilish surunkali kasalliklarning kamayishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishini tasdiqladi.

Tadqiqot davomida yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet, semizlik va arterial gipertoniya kabi kasalliklarning rivojlanishida noto‘g‘ri ovqatlanish, kamharakat turmush tarzi, zararli odatlar va stress asosiy xavf omillari ekanligi aniqlandi. Profilaktik tibbiyot aynan shu xavf omillarini kamaytirish orqali aholi salomatligini yaxshilashga xizmat qiladi.

Erta diagnostika va muntazam profilaktik nazorat kasalliklarni boshlang‘ich bosqichlarda aniqlash imkonini beradi hamda og‘ir asoratlarning rivojlanishini kamaytiradi. Shu bilan birga, profilaktik tibbiyot sog‘liqni saqlash tizimiga tushadigan iqtisodiy yukni kamaytirishda ham muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot natijalari birlamchi tibbiy-sanitariya muassasalari faoliyatini kuchaytirish, aholining tibbiy savodxonligini oshirish va sog‘lom turmush tarzini keng targ‘ib qilish zarurligini ko‘rsatdi. Ayniqsa, jismoniy faollikni oshirish, to‘g‘ri ovqatlanish madaniyatini

shakllantirish va zararli odatlardan voz kechish bo‘yicha profilaktik ishlarni yanada rivojlantirish muhim hisoblanadi.

Mazkur tadqiqot profilaktik tibbiyot jamoat salomatligini yaxshilashning eng samarali yo‘nalishlaridan biri ekanligini tasdiqlaydi. Kelgusida profilaktik tibbiyot tizimini raqamli texnologiyalar asosida takomillashtirish, zamonaviy skrining dasturlarini kengaytirish va aholining profilaktik xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini oshirish muhim istiqbolli yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti. (2022). Yuqumli bo‘lmagan kasalliklar bo‘yicha global hisobot. JSST nashriyoti.
2. Marmot M., Wilkinson R. (2005). Sog‘liqning ijtimoiy determinantlari. Oxford University Press.
3. Frieden T. R. (2010). Public health action va sog‘liq piramidasi modeli. American Journal of Public Health, 100(4), 590–595.
4. Beaglehole R., Bonita R., Horton R. va boshqalar. (2011). Yuqumli bo‘lmagan kasalliklar muammosiga qarshi ustuvor choralar. The Lancet, 377(9775), 1438–1447.
5. Nutbeam D. (2000). Tibbiy savodxonlik va jamoat salomatligi. Health Promotion International, 15(3), 259–267.
6. McGinnis J. M., Williams-Russo P., Knickman J. R. (2002). Sog‘lom turmush tarzini rivojlantirishning ahamiyati. Health Affairs, 21(2), 78–93.
7. Исмаилова, М. У., & Ашурова, Д. Т. (2025). ПРОБЛЕМА БОЛИ И ОБЕЗБОЛИВАНИЯ В ПЕДИАТРИИ. Вестник Ассоциации Пульмонологов Центральной Азии, 13(8), 223-226.
8. Ашурова, Д. Т., & Исмаилова, М. У. (2026). РЕСПИРАТОРНЫЙ ДИСТРЕСС-СИНДРОМ НОВОРОЖДЕННЫХ: ДИАГНОСТИКА И СТРАТЕГИЯ ЛЕЧЕНИЯ. Журнал гуманитарных и естественных наук, (31 [2]), 134-139.
9. Сатвалдиева, Э. А., Файзиев, О. Я., Ашурова, Г. З., Шакарова, М. У., & Исмаилова, М. У. (2022). Критерии выбора антибиотикотерапии при хирургическом сепсисе у детей. Российский вестник детской хирургии, анестезиологии и реаниматологии, 12(2), 144-155.
10. Ismailova, M., & Khodjamova, N. (2024). Clinical features of rds course depending on ante and postnatal preventive administration of surfactant. Science and innovation, 3(D9), 35-41.

11. Исмаилова, М. У., & Юсупов, А. С. Анестезиологическая защита детей при хирургической коррекции воронкообразной деформации грудной клетки. Тиббиётда янги кун.–Ташкент, 20(22), 9.

12. Нарзикулов, У. К., Буриев, М. Н., Рузикулов, У. Ш., Исмаилова, М. У., Сабирджанова, Ч. К., & Нарбекова, Ш. М. (2015). Клиника, диагностика и лечение повреждений проксимального эпиметафиза лучевой кости у детей и подростков. Молодой ученый, (11), 687-690.

13. Ashurova, D. T., Ismailova, M. U., Sadikova, R. R., Sharipova, Z. U., & Khodjaeva, I. A. (2024). Anaphylaxis in children: mechanisms of development and modern trends in intensive therapy. Science and innovation, 3(Special Issue 54), 69-73.

14. Yusupov, A., Ismailova, M., & Mamatkulov, I. (2024). Changes in the level of stress hormones while using low-opioid anesthesia in children's orthopedics. Science and innovation, 3(D4), 323-328.

15. Салихова, С. М., & Маджидова, Я. Н. (2020). Нейрофизиологические особенности детей с синдромом Дауна. Российский вестник перинатологии и педиатрии, 65(4), 271-271.

16. Матвеева, А. А., & Абдуллаева, В. К. (2022). Гендерные особенности эмоционального интеллекта при параноидной шизофрении. In VolgaMedScience (pp. 424-426).

17. Ахмедова, Д. И., & Эргашева, Н. Н. (2012). Динамика массы тела при врожденной кишечной непроходимости у новорожденных. Врач-аспирант, 53(4), 70-76.

18. Бабарахимова, С. Б., & Абдуллаева, В. К. (2020). ИДЕНТИФИКАЦИЯ СУИЦИДАЛЬНОГО РИСКА У ПОДРОСТКОВ С УЧЕТОМ ТИПОВ СЕМЕЙНЫХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ. Вопросы психического здоровья детей и подростков, 20(1), 59-64.

19. Рогов, А. В., & Абдуллаева, В. К. (2020). Характеристики стратегии выбора у больных параноидной шизофренией с сопутствующими вирусными гепатитами. In Актуальные вопросы фундаментальной и клинической медицины (pp. 419-422).

20. Садыкова, Г. К., Эргашева, Н. Н., & Нурмухамедов, Б. М. (2010). Диагностика и лечение расстройств акта дефекации при спинномозговых грыжах у детей. Журнал теоретической и клинической медицины, 3, 28-131.

21. Маджидова, Я. Н., Алимова, Н. У., & Хасанова, Н. О. (2021). КЛИНИКО-НЕЙРОФИЗИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ НЕЙРОКОГНИТИВНЫХ РАССТРОЙСТВ У ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ С САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ 1 ТИПА. Re-health journal, (2 (10)), 72-78.

22. Маджидова, Я. Н., & Халилова, А. Э. (2020). Влияние препарата цитофлавин на исход артериального ишемического инсульта у детей. Антибиотики и химиотерапия, 65(1-2), 38-43.

23. МАРАЙМОВА, К., & МАРДОНОВА, С. ПРИМЕНЕНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ В ТНК В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. ЭКОНОМИКА, 715-721.

24. Begimqulov, A., & Maraimova, K. (2021). THE THEORY OF THE FIRM'S ACTIVITIES AND ORGANIZATIONAL FORMS OF ENTREPRENEURSHIP. In ВОПРОСЫ УПРАВЛЕНИЯ И ЭКОНОМИКИ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ АКТУАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ (pp. 65-69).

25. Bauer U. E., Briss P. A., Goodman R. A., Bowman B. A. (2014). XXI asrda surunkali kasalliklar profilaktikasi. Preventing Chronic Disease, 11, E62.

26. Kickbusch I. (2003). Jamoat salomatligi va sog‘liqni targ‘ib qilishda JSSTning roli. American Journal of Public Health, 93(3), 383–388.

27. Bloom D. E., Cafiero E. T., Jané-Llopis E. va boshqalar. (2011). Yuqumli bo‘lmagan kasalliklarning global iqtisodiy yuki. World Economic Forum.

28. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. (2023). Aholi salomatligini mustahkamlash va profilaktik tibbiyotni rivojlantirish bo‘yicha hisobot.